

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Вченої ради

факультет соціології і права

_____ А.А.Мельниченко

27 лютого 2017 р.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ

**третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
для здобуття наукового ступеня доктор філософії**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ   03 Гуманітарні науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ   032 Історія та археологія

Ухвалено Вченою радою факультету/ інституту
(протокол від «27» лютого 2017 р. № 7)

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2017

РОЗРОБНИКИ:

Костилева Світлана Олександрівна, професор, доктор історичних наук,
завідувач кафедри історії факультету соціології і права

Лихолат Алла Олександрівна, доцент, кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії факультету соціології і права

ВСТУП

Програма вступного іспиту зі спеціальності 032 Історія та археологія підготовлена згідно Закону України «Про вищу освіту», постанови Кабінету міністрів України № 261 від 23 березня 2016 р. «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» у відповідності з навчальними планами НТУУ «КПІ» для підготовки здобувачів третього(освітньо-наукового) рівня.

Програма вступного іспиту зі спеціальності побудована в обсязі програми рівня вищої освіти магістра (спеціаліста) зі спеціальності 032 Історія та археологія та призначена особам, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень магістра з відповідної спеціальності чи за будь-яким іншим напрямом підготовки та склали додаткове фахове випробування. Пакет екзаменаційних матеріалів містить 30 варіантів білетів, кожен з яких включає три питання з дисципліни «Історія України».

Метою фахового вступного випробування є з'ясування рівня сформованості знань, вмінь, фундаментальних та інструментальних компетентностей, якими повинен володіти вступник за спеціальністю 032 Історія та археологія, ступеня готовності його до навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти.

Вступники повинні мати:

- ґрунтовні знання основних процесів, явищ і подій на українській етнічній території з давніх часів до сьогодення в контексті основних тенденцій розвитку світу та причинно-наслідкових зв'язків між ними;
- знання сучасних методологічних підходів до вивчення історії України та основних історіографічних концепцій щодо української історії;
- здатність формулювати задачу, для її вирішення та досягнення обґрунтованого висновку, використовувати потрібну інформацію та методологію;
- усвідомлення ролі та місця історії України в світовому розвитку людської цивілізації;
- розуміння змісту, сенсу, основних цілей, соціальної значущості професії «історик», прагнення до поліпшення цього розуміння через використання знань у своїй діяльності.

Вступники повинні вміти:

- визначати та характеризувати основні тенденції розвитку історичного процесу;

- розглядати історичні процеси і явища в розвитку (соціокультурному, економічному, політичному, морально-етичному, екологічному вимірах) і конкретно-історичних умовах;
- порівнювати, пояснювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати історичні факти та процеси, діяльність історичних осіб, спираючись на здобуті знання, на основі альтернативних поглядів на проблеми;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і явищами в історії України;
- робити висновки і узагальнення, застосовувати історичний досвід для розуміння і розв'язання сучасних проблем;
- аргументовано, на основі історичних фактів обстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, толерантно ставитися до протилежних думок, виявляти розбіжності в позиціях, критично ставитись до тенденційної інформації;
- визначати протиріччя в позиціях, інтересах, потребах соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі;
- визначати роль людського фактора в історії, давати багатогранну характеристику історичних особистостей та їх впливу на перебіг історичних процесів;
- оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських та національних цінностей;
- критично аналізувати та оцінювати історичні джерела;
- самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та історичні факти, явища, події;
- працювати з різними типами й видами джерел інформації, використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології; вільно оперувати термінологічно-понятійним апаратом історичної науки.

**Перелік запитань для складання вступного іспиту до аспірантури
за спеціальністю 032 Історія та археологія**

1. Історія України як наука, її періодизація, методологічні основи та джерельна база.
2. Початки людського життя на території сучасної України.
3. Трипільська культура та її місце в українській історії.
4. Кочові племена і народи на території України у I тисячолітті до нашої ери.
5. Антична колонізація Північного Причорномор'я.

6. Основні концепції щодо походження та прабатьківщини слов'ян.
7. Основні історичні концепції щодо походження та часу виникнення українського народу.
8. Норманська концепція походження Київської держави.
9. Суспільно-політичний лад та соціальна структура давньоруської держави Київська Русь.
10. Прийняття християнства як державної релігії та його вплив на подальший розвиток Київської Русі.
11. Реформи Володимира Святославовича та їх наслідки.
12. Основні причини та наслідки феодалної роздробленості Київської Русі.
13. Боротьба Київської Русі проти кочівників і монголо-татарської навали.
14. Галицько-Волинське князівство та його роль в українській історії.
15. Українські землі у складі Литви, Польщі та інших феодалних держав у XIV – XVII століттях.
16. Наслідки Люблінської та Берестейської уній для українських земель.
17. Виникнення українського козацтва і заснування Запорозької Січі.
18. Воєнна організація, побут, звичаї та релігійні вірування запорозьких козаків.
19. Боротьба запорозького козацтва проти турецько-татарських орд та Речі Посполитої.
20. Селянсько-козацькі повстання напередодні національно-визвольної війни під проводом Б.Хмельницького.
21. Причини, характер, рушійні сили і хід національно-визвольної війни під проводом Б.Хмельницького.
22. Березневі статті 1654 р. та їх оцінка в історичній літературі.
23. Особливості політико-адміністративного устрою Гетьманської козацької держави.
24. Основні періоди історії Гетьманщини.
25. Гетьманщина в період “руїни”.
26. Приєднання до Росії Північного Причорномор'я, Криму та Правобережної України.
27. Скасування автономного устрою Гетьманщини і зруйнування Запорозької Січі.
28. Реформи Д.Апостола і заснування Нової Січі.
29. Гетьман І.Мазепа та його оцінка в історичній літературі.
30. Початок українського національного відродження першої половини XIX ст. та його суть.
31. Культура України другої половини XVII-XVIII століть.
32. Кирило-Мефодіївське товариство – перша політична організація в Україні, його програмні документи та історичне значення.
33. Декабристський рух в Україні.
34. Криза феодално-кріпосницького ладу та зародження капіталізму в Україні у першій половині XIX століття.

35. Реформи 60-70-х років XIX ст. в Російській імперії та їх особливості в Україні.
36. Капіталістична модернізація промисловості і транспорту України у другій половині XIX ст.
37. Національно-визвольний і громадсько-політичний рух в Україні у другій половині XIX століття.
38. Україна в період першої російської революції 1905-1907 рр.
39. Переселенська політика царського уряду і столипінські аграрні реформи та їх особливості в Україні.
40. Зародження робітничого й соціал-демократичного руху у XIX – на початку XX ст.
41. Суспільно-політичний та національний рух в Україні на початку XX ст. Перші українські політичні партії.
42. Політика і плани сусідніх держав щодо України напередодні та у роки Першої світової війни.
43. Перебіг воєнних дій на терені України в роки Першої світової війни.
44. Створення Центральної Ради, її програмові гасла, склад, державотворча діяльність.
45. Жовтневий переворот 1917 р. у Петрограді і Україна.
46. Воєнний конфлікт між РНК РСФРР і УНР Центральної Ради.
47. Проголошення радянської УНР, встановлення радянської влади в Україні.
48. Внутрішня і зовнішня політика Української держави П.Скоропадського.
49. Українська народна республіка доби Директорії.
50. Денікінський режим в Україні.
51. Економічні, політичні наслідки політики „воєнного комунізму” в Україні.
52. Повстанський рух в Україні. Махновщина.
53. Західноукраїнська Народна Республіка, причини її падіння.
54. Причини поразки Української революції.
55. Причини, масштаби голоду 1921–1922 рр. на півдні України.
56. Запровадження Нової економічної політики (НЕП) та її особливості в Україні.
57. Політика українізації 1920-1930-х років XX ст.: її суть, наслідки, причини згорання.
58. Воєнно-промислова модернізація в СРСР і УСРР: джерела проведення, наслідки.
59. Колективізація сільського господарства, розкуркулення в Україні. Голодомор 1932-1933 рр.
60. Масові репресії в Україні кінця 1930-х рр., їх наслідки.
61. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни.
62. Карпатська Україна.

63. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії до Західної України, приєднання Північної Буковини та Бессарабії.
64. Радянізація західноукраїнських земель.
65. Перебіг воєнних дій на терені України у роки Великої Вітчизняної війни.
66. Німецькій окупаційний режим в Україні у 1941-1944 рр.
67. Голокост в Україні.
68. Радянський підпільний, партизанський рух на терені України.
69. ОУН і УПА в роки Другої світової війни.
70. Українська культура в роки Великої Вітчизняної війни.
71. Втрати України у Другій світовій війні і внесок її громадян у перемогу над нацистами.
72. Возз'єднання західноукраїнських земель з УРСР. Його наслідки та оцінка в історичній літературі.
73. Труднощі післявоєнної відбудови економіки та соціально-культурної сфери України.
74. Операція „Вісла”: причини, наслідки.
75. Становище освітньої та наукової галузей в Українській РСР.
76. XX з'їзд КПРС і особливості лібералізації суспільного життя в Україні.
77. Соціально-політичне та економічне становище Української РСР у 60-80-х роках.
78. Дисидентський рух в Україні у 60-80-х роках ХХ ст.
79. Чорнобильська катастрофа, її уроки, наслідки.
80. Спроби реформування радянського суспільства в період перебудови та її наслідки.
81. Проголошення Української незалежної держави.
82. Демографічні процеси в сучасній Україні. Всеукраїнський перепис 2001 р.
83. Ринкові реформи в Україні після набуття незалежності та їх соціально-економічні наслідки.
84. Конституційний процес в сучасній Україні.
85. „Помаранчева революція” 2004 р., „Революція Гідності” 2014 р.: причини, перебіг, наслідки.
86. Анексія Криму і збройний конфлікт на Сході України: причини, перебіг, реакція світу.
87. Зовнішня політика сучасної України: основні підходи, перспективи.
88. Реформи освіти в сучасній Україні.
89. Науково-технологічна політика України на сучасному етапі.
90. Наука, освіта, культура сучасної України.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання відповіді вступника враховують повноту та правильність відповіді, а також здатність вступника узагальнювати отримані знання; застосовувати загальні та специфічні наукові методи, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати історичні факти, події, процеси; чітко, послідовно та обґрунтовано аргументувати власну відповідь.

Підсумкова оцінка визначається за результатами комплексної перевірки знань вступника. (табл.1.).

Таблиця 1. Рейтинг балів за виконання кожного виду завдання

Вид завдання	Кількість балів, які може отримати апірант
Завдання I.	40 балів
Завдання II.	30 балів
Завдання III.	30 балів
Всього	100 балів

Рейтинг балів, отриманих за завдання I наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Рейтинг балів, отриманих за виконання завдання I

Кількість балів за завдання	Обґрунтування
40	Вступник виявив всебічні та глибокі знання навчального матеріалу з дисципліни; проявив творчі здібності в представленні власних аргументованих суджень щодо історичних процесів та явищ, в логічному, чіткому, стислому викладі матеріалу.
30	Вступник надає вичерпну відповідь, вільно оперує вивченим матеріалом, правильно відтворює логіку історичних подій, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, але при цьому допускає неточності й незначні помилки.
20	Вступник у цілому самостійно відтворює навчальний матеріал теми, виявляє розуміння історичної термінології, дає загальну характеристику події виокремлює окремі ознаки явищ та процесів; встановлює послідовність і тривалість історичних подій; використовує історичні документи як джерело знань. Між тим, у засвоєнні програмного матеріалу виявлені прогалини, у відповіді на питання допущені помилки, неправильні формулювання.

10	Вступник не впорався з виконанням завдань, фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу (20-30%), розкрив лише основні аспекти проблеми. У відповіді відсутня належна аргументація, допущено суттєві помилки у висновках, при викладі фактів і подій тощо.
0	Немає відповіді, або відповідь не вірна.

Рейтинг балів, отриманих за завдання II та III наведено в табл. 3.

Таблиця 3. Рейтинг балів, отриманих за виконання завдання II і III

Кількість балів за завдання	Обґрунтування
30	Вступник виявив всебічні та глибокі знання навчального матеріалу з дисципліни; проявив творчі здібності в представленні власних аргументованих суджень щодо історичних процесів та явищ, в логічному, чіткому, стислому викладі матеріалу.
20	Вступник вільно оперує вивченим матеріалом, правильно відтворює логіку історичних подій, аналізує та узагальнює історичні факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, робить висновки. Водночас, у відповіді на питання допущені окремі помилки чи неправильні формулювання.
10	Вступник не впорався з виконанням завдань, фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу (20-30%), розкрив лише основні аспекти проблеми. У відповіді відсутня належна аргументація, допущено суттєві помилки у висновках, при викладі фактів і подій тощо.
0	Немає відповіді, або відповідь не вірна.

Таблиця 4. Рейтингова оцінка за шкалою ECTS

Значення <i>Q</i>	Рівень засвоєння навчального матеріалу
100...95	A «відмінно»
94...85	B «добре»
84...75	C «добре»
74...65	D «задовільно»
64...60	E «незадовільно»

Приклад типового завдання вступного іспиту до аспірантури

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Галузь знань
Спеціальність

03 Гуманітарні науки
032 Історія та археологія

Білет вступного іспиту №1

1. Історія України як наука, її періодизація, методологічні основи та джерельна база.
2. Культура України другої половини XVII-XVIII століть.
3. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни.

Затверджено Вченою радою ФСП
Протокол № 7 від «27» лютого 2017 року

Голова Вченої ради ФСП _____

А. А. Мельниченко

Рекомендована література:

ДЖЕРЕЛА

1. Акція „Вісла”: Документи / Наукове товариство ім. Шевченка у Львові; Фундація українського вільного ун-ту в ЗСА; Фундація дослідження Лемківщини в Америці; Є. Місила (упоряд.). – Львів, 1997. – 563 с.
2. Бабий Яр: человек, власть, история: Документы и материалы: В 5 кн. / В. Нахманович (сост.). Кн.1: Историческая топография. Хронология событий. – К.: Внешторгиздат Украины, 2004. – 598 с.
3. Боплан Гійом Левассер де. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансільванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн: Пер. з фр. / АН УРСР; Археографічна комісія; Інститут історії; Інститут суспільних наук; Український науковий ін-т Гарвардського ун-ту. – К.: Наукова думка, 1990. – 254 с.
4. Василенко В. Голодомор 1932-1933 годов в Украине как преступление геноцида: правовая оценка / Украинский ин-т национальной памяти. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2009. – 48 с.
5. Винниченко В. Відродження нації: Історія української революції. Март 1917 р. – грудень 1919 р. – К.; Відень: Дзвін, 1920.
  - Ч.1. – 318 с.
  - Ч.2. – 328 с.
  - Ч.3. – 535 с.
6. Галицько-Волинський літопис / НАН України; Інститут історії України; М.Ф. Котляр (ред.). – К.: Наукова думка, 2002. – 400 с.
7. Геродот. История. – М.: Научно-издательский центр „ЛАДОМИР”, 1999. – 752 с.
8. Горбулін В. П. Україна і Росія: дев’ятий вал чи Китайська стіна / В. П. Горбулін, О. С. Власюк, С. В. Кононенко; Нац. ін-т стратег. дослідж. — Київ: НІСД, 2015. — 129 с.
9. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / Й.Й. Брояк, В.Ф.Верстюк (уклад.). – Донецьк: БАО, 2010. – 734 с.

10. Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр.: Документи, матеріали, спогади: У 3 т. / НАН України; Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича; Ю.Сливка (упоряд.). – Л., 1996-2002.

Т.1: 1939-1945 рр. – 1996. – 751 с.

Т.2: 1946-1947 рр. – 1998. – 539 с.

Т.3: Спогади. – 2002. – 391 с.

11. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. 1918-1920: Документи і матеріали: У 2 т., 3 ч. / Інститут історії України НАН України; Центральний держ. архів вищих органів влади і управління України; Дослідний ін-т сучасної української історії (Філадельфія); В.Ф.Верстюк (відп. ред. і кер. упоряд.). – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2006.

Т.1. – 687 с.

Т.2. – 744 с.

12. Дмитрієнко М.Ф., Литвин В.М., Томазов В.В., Яковлева Л.В., Ясь О.В. Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії. Документи, матеріали, карти / НАН України; Інститут історії України; Центральний держ. архів вищих органів влади і управління України; В. Смолій (ред.). – К.: Либідь, 2000. – 488 с.

13. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Чернігівський історичний музей ім. В.В.Тарновського; Канадський ін-т українських студій Альбертського ун-ту; Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського. 2-ге вид. – К.: Видавничий дім „Києво-Могилянська академія”, 2008. – 1144 с.

14. Інноваційна Україна 2020: нац. доп. / [Бажал Ю. М. та ін.; за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]; НАН України, Секція сусп. і гуманіт. наук. — Київ : НАН України, 2015. — 334 с.

15. Історія русів. Вид. 2-ге – К.: Веселка, 2003. – 366 с.

16. Конституція України / Верховна Рада України. Офіц. вид. – К.: Парламентське видавництво, 2007. – 64 с.

17. Літопис руський: За іпатським списком переклав Леонід Махновець. – К.: Дніпро, 1989. – 591 с.

18. Мацелюх І. А. Джерела церковного права за доби українського середньовіччя / Іванна Мацелюх ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Київ : Талком, 2015. — 290 с.

19. Мистецтво Київської Русі = Art of Kyivan Rus: [альбом фотоіл. / авт.-упоряд. Г. Івакін]. — Київ : Мистецтво, 2015. — 303 с.
20. Національні процеси в Україні. Історія і сучасність: Документи і матеріали: Довідник: У 2 ч. / В.Ф. Панібудьласка (ред.). — К.: Вища школа, 1997.
Ч.1. — 583 с.
Ч.2. — 704 с.
21. Німці в Україні. 20-30-ті рр. ХХ ст.: Зб. документів держ. архівів України / НАН України; Інститут національних відносин і політології; Л.В.Яковлева (упоряд.). — К., 1994. — 244 с.
22. Перша світова війна 1914–1918 рр. і Україна: мовою документів і свідчень / НАН України, Ін-т історії України; упоряд.: В. Шевченко. — Київ: Кліо, 2015. — 798 с.
23. Петро Шелест: „Справжній суд історії ще попереду”: Спогади, щоденники, документи, матеріали / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Центр історичної політології; Ю.Шаповал (ред.). — К.: Генеза, 2003. — 807 с.
24. Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: документи ГДА СБ України=Soviet state security agencies in 1939 – June 1941: documents of Special state archive of Security service of Ukraine: [збірник] / НАН України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського; Служба безпеки України. Галузевий держ. Архів; В.Даниленко (відп. ред.), С. Кокін (упоряд.). — К.: Києво-Могилянська академія, 2009. — 1312 с.
25. Тисяча років української суспільно-політичної думки: У 9 т. / Т.Гунчак (голова ред. кол.). — К.: Дніпро, 2001.
Т.1: X-XV ст. — 632 с.
Т.2, кн.1: XVI ст. — 560 с.
Т.2, кн.2: Перша половина XVII ст. — 536 с.
Т.3, кн.1: Третя чверть XVII ст. — 504 с.
Т.3, кн.2: Остання чверть XVII – початок XVIII ст. — 576 с.
Т.4, кн.1: Перша третина XVIII ст. — 520 с.
Т.4, кн.2: Середина XVIII ст. — 360 с.
Т.4, кн.3: Кінець XVIII ст. — 296 с.
Т.5, кн.1: XIX ст. — 512 с.
Т.5, кн.2: Кінець XIX-початок ХХ ст. — 376 с.
Т.6: 90-ті роки XIX – 20-ті роки ХХ ст. — 520 с.
Т.7: 20-ті – 40-ві роки ХХ ст. — 440 с.
Т.8: 40-ві – 80-ті роки ХХ ст. — 400 с.
Т.9: 1989 – 2001 роки. — 660 с.

26. Україна в ХХ столітті. 1900-2000: Зб. док. і матеріалів: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. / Н.М. Шевченко (ред.). – К.: Вища школа, 2000. – 352 с.
27. Україна – Європа: антологія / [упоряд. та вступ. ст. О. В. Красовицький]. — Харків : Бібколектор, 2015. — 572 с.
28. Україна партизанська 1941-1945. Партизанські формування та органи керівництва ними / Центральний держ. архів громадських об'єднань України; В.С. Лозицький (упоряд.). – К.: Парламентське вид-во, 2001. – 320 с.
29. Україна та проект "Русского мира": аналітична доповідь / [С. І. Здіорук та ін. ; за заг. ред. В. М. Яблонського, С. І. Здіорука]; Нац. ін-т стратег. дослідж. — Київ : НІСД, 2014. — 77 с.
30. Українська політична еміграція, 1919-1945 / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України; Центральний держ. архів громадських об'єднань України; Ю.А. Левенець (ред. кол.), В.С. Лозицький (упоряд.). – К.: Парламентське видавництво, 2008. – 925 с.
31. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України; Інститут історії України; В.А. Смолій (відп. ред.), В.Ф. Верстюк (упоряд.). – К.: Наукова думка, 1996-1997.
Т.1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. – 1996. – 89 с.
Т.2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. – 1997. – 422 с.
32. Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг / НАН України; Інститут соціології; В. Ворона (ред.), М. Шульга (ред.). – К., 2006. – 578 с.
33. У кримській оселі. Вірмени. Болгари. Греки. Німці. Українці: зб. / Державний комітет України у справах національностей та релігій; Республіканський комітет Автономної Республіки Крим у справах міжнаціональних відносин і депортованих громадян; Кримський етнографічний музей; Кримське вірменське товариство. – Сімф.: ДІАЙП, 2007. – 208 с.
34. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657 / НАН України; Інститут історії України; В. Смолій (ред.), І. Крип'якевич (упоряд.). – К.: Альтернативи, 1998. – 383 с.
35. Чорнобиль. 1986-1987 рр. Документи і спогади: Роль НАН України у подоланні наслідків катастрофи; А.П. Шпак (голов. ред.), В.Д. Новіков (уклад.). – К.: Академперіодика, 2004. – 564 с.

36. Яневський Д. Хроніка „помаранчевої революції”. – Х.: Фоліо, 2005. – 320 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович В.С., Балушок В.Г., Боянівська М.Б., Войтович Л.В., Голик Р.Й. Історія української культури: У 5 т. / НАН України; Б.Є. Патон (голов. ред.). Т.2: Українська культура XIII-першої половини XVII століть. – К.: Наукова думка, 2001. – 848 с.

2. Александрович В.С., Борисенко В.Й., Виврот Т.М., Горобець В.М., Горський В.С. Історія української культури: У 5 т. / НАН України; Б.Є.Патон (голов. ред.). Т.3: Українська культура другої половини XVII-XVIII століть. – К.: Наукова думка, 2003. – 1246 с.

3. Артюх Л.Ф., Балушок В.Г., Бондаренко Г.Б., Борисенко В.К., Виврот Т. М. Історія української культури: У 5 т. / НАН України; Б.Є. Патон (голов. ред.). Т.4, кн.1: Українська культура першої половини XIX століття. – К. : Наукова думка, 2008. –1008 с.

4. Асеев Ю.С., Баран В.Д., Баранов І.А., Белозор В.П., Бессонова С.С. Історія української культури: У 5 т. / НАН України; Б.Є. Патон (голов.ред.). Т.1: Історія культури давнього населення України. – К.: Наукова думка, 2001. – 1134 с.

5. Асеев Ю.С., Баран В.Д., Баран Я.В., Біляєва С.О., Боровський Я.Є. Давня історія України: В 3 т. / НАН України; Інститут археології; П.П. Толочко (ред. кол.). Т.3: Слов'яно-Руська доба. – К.: Наукова думка, 2000. – 695 с.

6. Баран В.Д. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.3: Давні слов'яни. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с.

7. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.13: Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 303 с.

8. Баран В.Д., Залізняк Л.Л., Зубар В.М., Німчук В.В., Отрощенко В.В. Етнічна та етнокультурна історія України: У 3 т. / НАН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського; Г.А. Скрипник (відп. ред.). Т.1, кн.2. – К.: Наукова думка, 2005. – 512 с.

9. Березанська С.С., Гладилін В.М., Гладких М.І., Котова Н.С., Круц В.О. Давня історія України: В 3 т. / НАН України; Інститут археології; П.П.

Толочко (ред. кол.). Т.1: Первісне суспільство. – К.: Наукова думка, 1997 — 558 с.

10. Березовець Т. Анексія: острів Крим: хроніки "гібридної війни": / Т. Березовець. — Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2015. — 391 с.

11. Бессонова С.С., Гаврилюк Н.О., Зубар В.М., Крапивіна В.В., Крижицький С. Д. Давня історія України: В 3 т. / НАН України; Інститут археології; П.П. Толочко (ред. кол.). Т.2: Скіфо-антична доба. – К.: Наукова думка. – 494 с.

12. Бондар М.П., Загайкевич М.П., Пилипчук Р.Я., Рубан В.В., Селівачов М.Р. Історія української культури: У 5 т. / НАН України; Б.Є. Патон (голов. ред.). Т.4, кн.2: Українська культура другої половини ХІХ століття. – К.: Наукова думка, 2005. – 1295 с.

13. Брехуненко В.А., Войтович Л.В., Головка О.Б., Горобець В.М., Гурбик А.О., Леп'явко С.А. Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / НАН України; Інститут історії України. НДІ козацтва; В.А. Смолій (ред. кол.). 2-ге вид. Т.1. – К.: Вид. дім. „Києво-Могилянська академія”, 2009. – 800 с.

14. Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині ХVІІ – ХVІІІ ст. / Віктор Брехуненко; [ред. Ю. Олійник]; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. — Київ: Темпора, 2014. — 503 с.

15. Бунятян К.П., Мурзін В.Ю., Симоненко О.В. Україна крізь віки: В 15 т. / АН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.1: На світанку історії. – К. : Альтернативи, 1998. – 335 с.

16. Верстюк В.Ф., Солдатенко В.Ф. Політична історія України. ХХ ст.: У 6 т. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; І.Ф. Курас (голов. ред.) Т.2: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920). – К.: Генеза, 2003. – 488 с.

17. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Історія України: опорні схеми, таблиці, коментарі. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2009. – 488 с.

18. Греченко В.А., Гриневич Л.В., Кокін С.А., Кульчицький С.В., Мовчан О.М. Політична історія України. ХХ ст.: У 6 т. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; І.Ф. Курас (голов. ред.). Т.3. Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938). – К.: Генеза, 2003. – 445 с.

19. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.8: Гетьманська Україна. – К.: Альтернативи, 1999. – 303 с.
20. Даниленко В.М., Верменич Я.В., Бондарчук П.М., Гриневич Л.В., Ковальчук О.О. „Українізація” 1920-1930-х років: Передумови, здобутки, уроки / НАН України; Інститут історії України; В.А. Смолій (відп. ред.). – К., 2003. – 392 с.
21. Дещинський Л.Є., Терський С.В., Хома І.Я., Тарабан В.М., Зінкевич Р.Д., Денісов Я.Я. Історія України та її державності: навч. посіб. для студ. і викладачів вищих навч. закл. / Національний ун-т „Львівська політехніка”. Вид. 5-те, перероб. і допов. – Л., 2009. – 474 с.
22. Добров П.В., Єсіп І.М. Історія України: курс лекцій і структурно-логічні схеми / Донецький національний ун-т; Кафедра історії України. – Донецьк: Вебер, Донецька філ., 2009. – 472 с.
23. Друздєв О. Іван Мазепа / О. Друздєв. — Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. — 253 с.
24. Журавльов Д. В. Іван Мазепа / Д. Журавльов. — Харків : Фоліо, 2015. — 62 с.
25. Залізняка Л.Л. Від склавинів до української нації / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка; Центр українознавства. – 2-е вид., доп. – К.: Бібліотека українця, 2004. — 256 с.
26. Зленко А.М. Дипломатія і політика: Україна в процесі динамічних геополітичних змін / Н.Є. Фоміна (голов. ред.). – Х.: Фоліо, 2003. – 558 с.
27. Історія України : від утворення антської держави до 1917 р. / Салтан Н. М.; М-во освіти і науки України, Харків. держ. акад. фіз. культури. — Харків: Панов А. М., 2015. — 162 с.
28. Історія України / Під ред. Б.П. Ковальського. – К.: Вища школа, 1995.
29. Історія України (соціально-політичні аспекти). Навч. посібник / Під ред. Б.П. Ковальського. Частина I, II, III, IV. – К.: Вид. НТУУ “КПІ”, 2003-2007 рр.
30. Історія України: навч. посіб. для студентів техн. спеціальностей / [Р. І. Ветров та ін. ; під заг. ред. С. П. Донченко]; М-во освіти і науки України,

Дніпродзержин. держ. техн. ун-т (ДДТУ). — Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2015. — 504 с.

31. Історія України в особах: ХІХ століття / В. С. Шандра (керівник) та ін. — Київ : Україна, 2015. — 367 с.

32. Історія науки і техніки у вищих навчальних закладах України: зб. наук. пр. За матеріалами Всеукр. наук.-метод. конф., 13-14 квітня 2006 р. / Національний технічний ун-т „Харківський політехнічний ін-т”; Кафедра історії науки і техніки; Л.М. Бесов (упоряд.). — Х.: НТУ ХПІ, 2007. — 496 с.

33. Історія хрещення Київської Русі / [Бокієвський В. Ф. ; редкол.: Г. Б. Мунін]. — К. : Кондор, 2013. — 62 с.

34. Казьмирчук Г.Д., Коцур А.П., Вербовий О.В., Заболотна І.М., Казакевич Г.М., Казьмирчук М.Г. Історія України: підручник / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка; Г.Д. Казьмирчук (наук. ред.). — 2-ге вид., випр. і допов. — К.: Логос, 2010. — 648 с.

35. Котляр М.Ф. Як і чому настала удільна роздробленість на Русі (ХІІ-ХІІІ ст.) / НАН України; Інститут історії України. — К., 1998. — 106 с.

36. Котляр М.Ф. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.5: Галицько-Волинська Русь. — К.: Альтернативи, 1998. — 335 с.

37. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні-інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. — К.: Грамота, 2005. — 448 с.

38. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С.. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.2: Античні держави Північного Причорномор'я. — К.: Альтернативи, 1998. — 351 с.

39. Курас І.Ф. Етнополітологія: Перші кроки становлення / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. — К.: Генеза, 2004. — 734 с.

40. Кучик О. С. Україна в міжнародних організаціях: підручник / О. С. Кучик ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 411 с.

41. Кучер В.І., Гриневич В.А., Коваль В.С. Політична історія України. ХХ ст.: У 6 т. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних

досліджень; І.Ф. Курас (голов. ред.). Т.4: Україна у Другій світовій війні (1939-1945). – К.: Генеза, 2003. – 584 с.

42. Левенець Ю.А., Кармазіна М.С., Нагорна Л.П. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; І.Ф. Курас (голов. ред.). Т.1: На зламі століть (кінець ХІХ ст. 1917 р.). – К.: Генеза, 2002. – 420 с.

43. Леп'явко С.А. Українське козацтво у міжнародних відносинах (1561-1591) / Інститут історії України НАН України; Чернігівський держ. педагогічний ун-т ім. Т.Шевченка. – Чернігів: Сіверянська думка, 1999. – 216 с.

44. Литвин В.М. Історія України: підручник. 4-те, доопр. та допов. вид. – К.: Наукова думка, 2010. – 829 с.

45. Литвин В. М. Перша світова війна 1914–1918 рр. і Україна / В. М. Литвин; [відп. ред. В. А. Смолій]; НАН України, Ін-т історії України. — Київ: Наук. думка, 2014. — 452 с.

46. Литвин В. М. Історія України: у 3 т., 4 кн. / В. Литвин; [відп. ред. В. А. Смолій]; НАН України, Ін-т історії України. — Київ : Наук. думка, 2015-2016. Т. 2: Новий час: кінець ХVІІІ – початок ХХ ст., 2015. — 525 с.; Т.3: Новітній час, 1914-2014, кн. 1, 2016. — 645 с.

47. Лихолат О.В., Лихолат А.О. Історія України: Навч. посіб. / Міжрегіональна академія управління персоналом. – К., 1999. – 212 с.

48. Майборода О.М., Шаповал Ю.І., Гарань О.В., Котигоренко В.О., Рудич Ф.М. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; І.Ф. Курас (голов. ред.). Т.6: Від тоталітаризму до демократії (1945-2002). – К.: Генеза, 2003. – 696 с.

49. Макарчук С.А. Етнічна історія України: навч. посібник. – К.: Знання, 2008. – 471с.

50. Мельник М. Україна і Крим в історичних взаєминах / М. Мельник; [передм. П. М. Мовчана]. — Київ : Просвіта, 2015. — 65 с.

51. Мицик Ю. А. Історія України : навч. посіб. / Юрій Мицик, Олег Бажан. — Київ : Кліо, 2015. — 677 с.

52. Молчанов В. Б. Донбас у системі соціально-демографічних та економічних процесів (XIX – початок XX ст.) / В. Молчанов; НАН України, Ін-т історії України. — Київ : Ін-т історії України НАН України, 2015. — 105 с.
53. Моця О. П. Землероби та кочівники на Великому Кордоні Східної Європи за часів Київської Русі / О. Моця; НАН України, Ін-т історії України, Ін-т археології, Укр. нац. ком. істориків. — Київ : Ін-т історії України НАН України, 2015. — 296 с.
54. Нове державницьке воскресіння України: зб. наук. ст. / Інститут історії України НАНУ; Інститут української археографії та джерелознавства НАНУ ім. М.Грушевського; Київський національний ун-т ім. Т.Шевченка; Київський міжнародний ун-т; Р.П. Іванченко-Іванова (голова ред. кол.). — К.: КиМУ, 2008. — 679 с.
55. Палій О. А. Історія України / Олександр Палій. — Вид. 2-ге, допов. — Київ : К. І. С., 2015. — 594 с.
56. Перга Т. Ю. Глобальна екологічна політика та Україна / Т. Ю. Перга; [наук. ред. О. Г. Білорус]. — Ніжин: Лисенко М. М., 2014. — 284 с.
57. Пилип Орлик / І. Коляда, С. Коляда, О. Кириєнко. — Харків : Фоліо, 2015. — 119 с.
58. Перша світова війна 1914–1918 рр. і Україна: українські землі у центрі цивілізаційної кризи / упоряд. О. П. Реєнт. — Київ : КЛЮ, 2015. — 61 с.
59. Півторак Г.П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі „спільної колиски”. — К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. — 152 с.
60. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок законодавства Київської Русі: навч. посіб. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; [уклад. Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв]. — Харків: Право, 2014. — 341 с.
61. Русина О.В. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.6: Україна під татарами і Литвою. — К.: Альтернативи, 1998. — 319 с.
62. Сарбей В.Г. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.9: Національне відродження України. — К.: Альтернативи, 1999. — 335 с.

63. Смолій В.А., Степанков В.С.. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.7: Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 351 с.
64. Суверенна Україна: вирішальні кроки до цивілізаційного світу / [Швайка М. А. та ін.; за ред. В. І. Троненка]. — Київ: КиМУ, 2014. — 474 с.
65. Толочко О.П., Толочко П.П. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.4: Київська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 351 с.
66. Толочко П.П. Київ і Русь = Киев и Русь: вибр. твори, 1998-2008 рр. – К.: Академперіодика, 2008. – 345 с.
67. Трощинський В.П., Шевченко А.А. Україна крізь віки: В 15 т. / НАН України; Інститут археології; В.А. Смолій (ред.). Т.15: Українці в світі. – К.: Альтернативи, 1999. – 351 с.
68. Турченко Ф. Г. Проект "Новоросія" і новітня російсько-українська війна / Ф. Турченко, Г. Турченко; НАН України, Ін-т історії України. — Київ : Ін-т історії України НАН України, 2015. — 165 с.
69. Трощинський В.П., Шевченко А.А., Симоненко Р.Г., Віднянський С.В., Потульницький В. А. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; І.Ф. Курас (голов. ред.). Т.5: Українці за межами УРСР (1918-1940). – К.: Генеза, 2003. – 717 с.
70. Україна у Великій війні 1939-1945 / [упоряд. Л. Герасименко, В. Расевич ; редкол.: І. Юхновський (відп. ред.) та ін.]. — Київ : Емма, 2014. — 262 с.
71. Україна між самовизначенням та окупацією: 1917-1922 роки / В. Дорнік [та ін. ; пер. з нім.: В. Кам'янець ; наук. ред.: Р. Пиріг]; Ін-т історії України НАН України. — Київ : Ніка – Центр, 2015. — 510 с.
72. Україна: Політична історія. XX-початок XXI століття / НАН України; Інститут історії України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень І.Ф.Кураса; В.Смолій (співголов. ред. кол.), Ю. Левенець (співголов. ред. кол.). – К.: Парламентське видавництво, 2007. – 1028 с.
73. Українське козацтво / [авт.-уклад.: Б. Черкас; авт. ст.: І. Марзалюк та ін. ; голов. ред.: В. Строля ; фот. О. Іванова та ін.; пер. з литов. В. Журби]. — Київ : Балтія-Друк, 2015. — 197 с.

74. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика і безпека України: Людина – Суспільство – Держава – Міжнародні структури / Рада національної безпеки і оборони України; Національний ін-т проблем міжнародної безпеки. – К. : НППМБ, 2004. – 352 с.

75. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна / Український науковий ін-т Гарвардського ун-ту; Інститут критики. Вид. 2-ге, випр. – К.: Критика, 2008. – 470 с.